

Krigsneuroser

– psykiske krigsskader hos danske veteraner efter 1. Verdenskrig

2020

100-året for Danmarks Genforening

Lærervejledning

Middelfart **Museum**

Indledning

Dette kompendium er henvendt læreren, der vil benytte sig af undervisningsmaterialet »Krigsneuroser«. I det følgende gives en overordnet indførelse i materialet og tankerne bag samt forslag til modulplaner og arbejdsopgaver. Konceptet er, at eleverne downloader eller får udleveret elevkompendiet med tekster og kilder, ligeledes fra www.middelfart-museum.dk, og at læreren tilrettelægger undervisningen og genererer arbejdsark o.a. ud fra dette lærerkompendium.

»Krigsneuroser« er udarbejdet med udgangspunkt i læreplanen for historie A på stx, men kan i princippet benyttes på alle gymnasiale uddannelser.

Genforeningen 2020

Middelfart **Museum**

Middelfart
Gymnasium & HF

MSJ MUSEUM
SØNDER
JYLLAND

VEJLE
BIBLIOTEKERNE

Fokus

Hovedtemaet i materialet er psykiske krigsskader hos danske soldater efter 1. Verdenskrig. Dette tema fungerer som afsæt for en bredere berøring af den sønderjyske krigserfaring og 1. Verdenskrigs langvarige virkninger i en dansk kontekst, herunder Genforeningen i 1920 og dens socialpolitiske problemstillinger. Der trækkes undervejs klare tråde til nutidens problemer med psykiske krigsskader, som til stadighed plager danske veteraner og deres familier.

Materialets fokus skifter både mellem den »lille« historie – i form af personskæbner og menneskelige vidnesbyrd – og de større historiske linjer og sammenhænge og mellem det internationale og nationale perspektiv. De forskellige niveauer, perspektiver og parallellerne til nutiden skal i fællesskab hjælpe eleverne med at få tekst og kontekst til at mødes og tegne et håndgribeligt billede af et kompliceret og højaktuelt område af dansk psykiatri- og socialhistorie.

Anvendelse

Materialet består af 5 kapitler med tilhørende relevante kilder. Der bliver i udgangspunktet lagt op til et forløb på 5-6 moduler, som kan forkortes eller strækkes alt efter behov. Et forkortet forløb på 3 moduler kan fx sammenstykkedes af materiale fra modul 2, 3 og 4. Meget vil dog afhænge af den enkelte lærers præferencer.

Materialet kan også med fordel inkorporeres i andre forløb inden for den nyere Danmarks- og verdenshistorie. Særligt oplagt vil det være at afvikle forløbet i forlængelse af forløb om 1. Verdenskrig eller Genforeningen. Endelig kan materialet bruges til større skriftlige opgaver – DHO, SSO og SRP. Litteraturlisten efter hvert kapitel kan i den forbindelse fungere som inspiration til videre læsning om emnet for både lærer og elev.

Hvordan der præcist arbejdes med kildeanalyserne holdes temmelig åbent i modulplanerne, men det skitserede forløb lægger op til, at eleverne på skift arbejder ud fra spørgsmål og med henblik på udarbejdelse af spørgsmål/problemstillinger. Hermed kan førsteårselever blive introduceret til et vigtigt aspekt af gymnasiefaget historie, og senere årgange kan få trænet en primær eksamensdisciplin.

I det hele taget er kildelæsning og -analyse tænkt som et centralt omdrejningspunkt i forløbet. Det er vigtigt at understrege for eleverne, at der med den danske vinkel er tale om et relativt uudforsket emne, og at der generelt er delte meninger om, hvordan vi skal forstå 1. Verdenskrigs psykiske krigsskader ift. moderne psykiatriske lidelser som PTSD. Der er således rig mulighed for, at eleverne selv kan komme med bud på fortolkninger og diskussionspositioner – både mundtligt og skriftligt.

Undervejs møder eleverne forskellige historiefaglige tilgange og begreber, der kan kræve en uddybende lærerforklaring og stilladsering. Det drejer sig om *historisk brud*, *erindring* og mere indirekte *videnskabshistorie*. Derudover udgør kilderne oplagte indgange til *diskurshistorie* og *mentalitetshistorie*, som dog ikke iscenesættes eksplicit i modulplanerne. Det kan også være nødvendigt at vende strategier for materialesøgning og research.

Det anbefales at give eleverne nogle af spørgsmålene for som lektie sammen med teksterne, således at de kan målrette deres læsning. Endelig skal nævnes, at det

op til 100 år gamle kildemateriale er sparsomt gloseret, hvorfor det kan være en god idé at introducere eleverne for Ordbog over det danske sprog via www.ordnet.dk.

For forslag til øvrige kilder og idéer til evt. eksamenssæt kontakt da Middelfart Museum.

De 5 moduler

Første modul sætter fokus på den krigsoplevelse, der for nogle soldater blev psykisk invaliderende. Formålet med modulet er at komme nærmere den virkelighed og det liv, der ventede soldaterne i krigen. En lige dele grufuld og monoton tilværelse, der dog også rummede glimt af håb og værdighed, drømme om fred og hjemstavnen samt stærke kammeratlige bånd.

Den relativt omfattende kildedel skal illustrere, hvordan vi i dag har et stort bevaret kildemateriale til belysning af krigsoplevelsen 1914–1918 i form af breve, dagbøger og erindringer. Problemstillingen til kildeanalysen lægger op til at fokusere på soldaternes mestringsstrategier og opfattelse af egen handlingshorisont – først i de enkelte kilder og dernæst som samlet kildesæt – hvormed der kan tales om emner som tro, håb, kammeratskabet og familiernes betydning for soldaterne samt mulighederne for desertering.

Kilderne tilbyder også et indblik i en række øvrige sider af krigsoplevelsen – såsom stemningen i Sønderjylland ved krigsudbruddet, krigen udviklingen fra marchen gennem Belgien og bevægelseskrigen til den fastlåste Vesfront, ventetiden, forholdet til fjenden og de miserable forhold i skyttegravene.

Hvad kilderne ikke beskriver – og som vi i det hele taget har et meget sparsomt kildemateriale til – er sønderjydernes egne voldshandlinger og drab. Det er oplagt at drøfte de mulige årsager hertil med eleverne.

Andet modul belyser krigsneuroserne i et internationalt perspektiv med fokus på den tyske og britiske erfaring med krigen psykiske virkninger. Eleverne får indsigt i problemets transnationale karakter og nogle af de måder hvorpå de psykiske sammenbrud er blevet håndteret og sidenhen erindret i de krigsførende lande. Således opbygger eleverne en generel viden om fænomenet, og der bliver dannet en referenceramme, der senere kan peges tilbage på, og som kan være med til at tydeliggøre den særegne danske erfaring på området.

Kilderne til modulet vidner om forvirringen, polemikken og de forskellige teorier, der omgav de psykiske krigsskader i udlandet både under og efter krigen. De illustrerer desuden den kunstneriske bearbejdelse af krigen traumer og krigsneurosernes vej til deres centrale placering i erindringen om krigen, hvor de figurerer som stærke symboler på krigen omkostninger og menneskets voldelige møde med moderniteten. Her kan digtet af officeren Wilfred Owen f.eks. give anledning til en diskussion om repræsentativiteten af de berømte krigsdigteres skildring af krigen, taget deres overklassebaggrund og højere militære rang i betragtning.

Bemærk, at der til dette modul er flere spørgsmål end til de øvrige moduler, således at disse kan indgå i en »quiz og byt«, uden at eleverne løber alt for hurtigt tør for spørgsmål.

Tredje modul handler om den tilværelse, der ventede de overlevende sønderjyder efter krigen og den generelle bearbejdning af krigens traumer hos veteranerne. Ikke alene skulle mange håndtere alvorlige ar på sjælen og samtidig forsøge at genfinde rytmen i familien – de skulle også finde fodfæste i en udpint landsdel og et rystet samfund, hvor kriserne lurede om hjørnet.

I forbindelse hermed bliver baggrunden for og organiseringen af det store hjælpearbejde, der blev ydet fra det danske samfunds side for at give de sønderjyske krigsinvalidere og efterladte en samvittighedsfuld behandling og få landsdelen på ret køl, belyst. I kilderne beskrives tilstandene i Sønderjylland efter 1. Verdenskrig, den lange og svære hjemkomst og hvordan traumerne blev »tiet ihjel«.

I *fjerde modul* dykkes der ned i modtagelsen og behandlingen af de psykiske krigsinvalidere fra Sønderjylland. Der bliver tegnet et billede af såvel den administrative som medicinske håndtering af deres lidelser, som trods en relativt afgrænset epidemiologisk udbredelse blev et tema på sygehuse og anstalter over hele landet.

Eleverne får indblik i, hvordan det generelt var betydeligt sværere at få understøttelse for en psykisk lidelse end en fysisk, og hvordan der manglede en programmatisk tilgang til et fænomen, man endnu ikke havde afgrænset karakteren af. Det var dog muligt at komme i betragtning til en stabil og relativt fyldestgørende pension, men behandlingsmæssigt var der ikke meget at stille op.

I dette modul kan forskelle og ligheder mellem de udenlandske erfaringer således blive diskuteret, og eleverne får mulighed for at prøve kræfter med analyser af komplet udgivet kildemateriale fra Rigsarkivet, der tilsammen illustrerer opfattelsen af psykiske krigsskader i mellemkrigsårenes Danmark fra både læger og patienters perspektiv, livet som psykisk krigsinvalid, lidelsernes konsekvenser for de pårørende samt forskellige facetter af sagsforløbene.

Femte og sidste moduls lektietekst går mere teoretisk og historiografisk til værks. Eleverne skal her læse om forskellige videnskabelige tilgange til studiet af sygdom og sundhed samt måder hvorpå krigsneuroserne er blevet forstået og behandlet i historieskrivningen. Hermed opnår eleverne også kompetencer til at forholde sig kritisk til dette materiale. Endelig bliver der givet et kort blik over psykiske krigsskader i Danmark siden Genforeningen med status på problemet i dag.

Formålet med modulet er, at eleverne får sat deres viden om krigsneuroserne ind i en diakron ramme og reflekteret over forholdet mellem krigsneuroserne og den aktuelle PTSD-lidelse. Hvad betød lidelserne og diagnoserne for den enkelte, familien og samfundet dengang? Og hvad betyder de nu? Hvilke processer og forestillinger har formet sygdomserfaringerne dengang og nu?

Eleverne skal i dette modul arbejde selvstændigt med research og udarbejdelse af et produkt omhandlende psykiske krigsskader i nutiden, hvor de således skal trække på deres historiske viden om emnet. Modulet tilbyder hermed en oplagt mulighed for at arbejde innovativt og for at sætte fokus på mennesket som historieskabt og historieskabende.

Det anbefales at strække arbejdet over to moduler samt at give eleverne [denne tekst](#) om PTSD fra Psykiatrifonden for som lektion sammen med lektieteksten i kompendiet.

Faglige mål og kernestof

Materialet byder på arbejde med en række af historiefagets faglige mål, og eleverne får plejet deres evne til at kunne...

- *redegøre for centrale udviklingslinjer og begivenheder i Danmarks, Europas og verdens historie*
- *redegøre for sammenhænge mellem den lokale, nationale, regionale, europæiske og globale udvikling*
- *reflektere over samspillet mellem fortid, nutid og fremtid samt over mennesket som historieskabt og historieskabende*
- *anvende en metodisk-kritisk tilgang til at udvælge og analysere historisk materiale, herunder eksempler på brug af historie*
- *opnå indsigt i, hvordan historiefaget kan medvirke til at forstå og løse problemer i nutiden*
- *formulere historiske problemstillinger og relatere disse til elevernes egen tid*
- *demonstrere viden om fagets identitet og metoder.*

Arbejdet relaterer sig primært til følgende dele af kernestoffet:

- *forandringer i levevilkår, teknologi og produktion gennem tiderne*
- *stats- og nationsdannelser, herunder Danmarks*
- *nationale, regionale og globale konflikter og samarbejdsrelationer*
- *historiefaglige teorier og metoder*
- *historiebrug og -formidling.*

Modulplaner

1: »Gør din pligt og kræv din ret« – sønderjyder i krig 1914–1918

Emne:

Krigsoplevelsen.

Lektie:

Kapitel 1: I kejserens hær (s. 3-14 i elevkompendium).

Kilder:

- 1: H.P. Hanssen om krigsudbruddet (1927)
- 2: Peter Poulsens erindringer (1924)
- 3: Jes Kjærs flugtplaner (1920)
- 4: Hans Petersens dagbog (1920)
- 5: Brev fra Jørgen Friis (1996)
- 6: Brev fra Mikael Steffensen (1918)
- 7: Thyge Thygesens dagbog (2009)
- 8: I.J.I. Bergholts møde med russerne (1969).

Supplerende kilder:

- Elevvalgte kilder.

Timeplan:

- Pararbejde om spørgsmål 1-6 m. opsamling i plenum
- Kildeanalyse m. præsentation i matrix-grupper – Hvilken opfattelse havde soldaterne af deres muligheder for at påvirke egen skæbne?
- Opsamling m. fokus på en samlet brugbarhedsvurdering af kilderne:
 - Hvad fortæller de om spørgsmålet ovenfor?
 - Hvilke sider af den sønderjyske krigserfaring, kan kilderne ellers være med til at belyse? Hvad er deres begrænsninger?
 - Hvad kendetegner dagbøger, breve og erindringers anvendelighed som kilder til krigen?
- Skriv et brev hjem fra fronten.

Øvrige forslag til indhold/aktiviteter:

- Læreroplæg om baggrunden for 1. Verdenskrig og krigen som historisk brud
- Tegn krigshverdagen m. efterfølgende »fernisering«
- Gruppefremlæggelser af kildeanalyser i plenum
- Find selv flere kilder til belysning af sønderjydernes krigsoplevelser på denstorekrig1914-1918.dk, og inddel dem efter, hvilke perspektiver på krigshverdagen, de belyser.

Spørgsmål til lektie:

- 1) Hvorfor måtte dansksindede soldater kæmpe på tysk side i 1. Verdenskrig, når Danmark var neutralt område under krigen?
- 2) Hvorfor udviklede krigen i vest sig til en stillingskrig? Og hvilken betydning fik det for soldaternes krigsoplevelse?

- 3) Hvad kendetegnede krigshverdagen? – find evt. fotografier på nettet til at understøtte dit svar
- 4) Hvordan mærkede de sønderjyske soldater i den tyske hær, at de tilhørte et nationalt mindretal?
- 5) Hvorfor flygtede så relativt få sønderjyske soldater over grænsen mod nord?
- 6) Hvorvidt kan der tales om en særlig sønderjysk krigserfaring?

Vigtige pointer:

- Augustoplevelsen var ikke udbredt blandt de danske sønderjyder
- Krigshverdagen var monoton og opslidende, hvilket særligt skyldtes krigens statistiske karakter
- Det er svært at tale om en særlig sønderjysk krigserfaring, som dermed hverken har været mere eller mindre traumatiserende
- Selvom sønderjyderne mobiliserede en række overlevelsesstrategier under krigen, og nogle stak af over grænsen mod nord, blev deres frihed og handlingshorisont kraftigt indskrænket ved krigsudbruddet
- Vi har et stort kildemateriale til belysning af sønderjydernes krigsoplevelser, på nær beskrivelser af sønderjydernes egne voldshandlinger og drab.

2: Mandligt hysteri?

Emne:

Krigens traumatiserende effekt.

Lektie:

Kapitel 2: Krigsneuroserne – et internationalt perspektiv (s. 23-29 i elevkompendium).

Kilder:

- 9: C.S. Myers, »A Contribution to the Study of Shell Shock« (1915)
- 10: Freud om krigsneuroserne (1920)
- 11: »Report of the War Office Committee of Enquiry into ›Shell-Shock« (1922)
- 12: Wilfried Owen, »Mental Cases« (1917).

Supplerende kilder:

- Otto Dix, »Nächtliche Begegnung mit einem Irrsinnigen« (1924)
- Sigfried Sassoon, »Suicide in the Trenches« (1918)
- Filmklip (fx fra [Paths of Glory](#) og [Downton Abbey](#)).

Timeplan:

- Fælles start i klassen med visning af filmklip om granatchok i populærkulturen (inddrag evt. andet billed- og videomateriale af granatchokramte soldater)
- Dernæst diskussioner af følgende i plenum:
 - Hvorfor har krigsneuroserne indtaget en så central plads i erindringen om krigen? Og hvorfor fylder de ingenting i erindringen om Danmark og 1. Verdenskrig?
 - Og hvorfor tror I, at særligt udtrykket »granatchok« forbindes med krigen, mens ingen af de andre psykiatriske betegnelser fra krigen er gledet ind i den almindelige sprogbrug?
 - På hvilken måde understøtter krigsneuroserne fortællingen om 1. Verdenskrig som historisk brud?
- Research: Hvad er suggestion? Og hvorfor er det vigtigt i en militær sammenhæng?
- Quiz og byt¹ med spørgsmål til lektie og efterfølgende opsamling på udvalgte spørgsmål i plenum
- Analyse af udvalgte kilder fra kildesæt – hvad fortæller kilderne om krigens psykiske virkninger?
- Afsluttende opsamling i plenum.

¹Eleverne får hver en seddel med et spørgsmål, går ud på gulvet og finder sammen i par. Elev 1 stiller elev 2 sit spørgsmål, som elev 2 besvarer. Derefter stiller elev 2 sit spørgsmål, som elev 1 besvarer. Eleverne bytter sedler og finder sammen med en ny partner. Hånden rækkes op for at signalere, at man er ledig.

Øvrige forslag til indhold/aktiviteter:

- Find flere kilder til belysning af krigens psykiske virkning på nettet, vurder med udgangspunkt i en selvvalgt problemstilling kildernes anvendelighed
- Læreroplæg om krigsdigterne (»the war poets«), herunder bruddet med den tidligere krigsforherligende poesi
- Rollespil med læge, officer, politiker og traumatiserede soldater – enten med diskussion i grupper, eller som »hot seat« med udvalgte/frivillige elever, der modtager spørgsmål fra klassen
- Kort soloskriveøvelse: Definér begrebet »krigsneurose«

Spørgsmål til lektie:

- 1) Hvilke diagnoser brugte lægerne typisk i diagnosticeringen af soldater med psykiske krigsskader?
- 2) Hvad kendetegnede »nervøsitetens århundrede«?
- 3) Hvad havde diagnoser som neurasteni, hysteri og traumatisk neurose til fælles?
- 4) Hvad var forskellen på diagnoserne neurasteni, hysteri og traumatisk neurose – og hvorfor blev det vigtigt i krigen?
- 5) Hvorfor blev diagnosen traumatisk neurose set som et særligt stort problem af de militære og lægelige myndigheder i Tyskland? Og hvad fortæller det om måden, hvorpå sygdomme bliver forklaret og klassificeret?
- 6) Hvad var forskellen på en organisk og funktionel neurose? Og hvorfor spillede det en rolle i krigen, hvilken påvirkning, der havde forårsaget sammenbrudene?
- 7) Hvordan forklarede C.S. Myers granatchokket i første omgang? Og hvorvidt nåede man til enighed om en definition på lidelsen i England?
- 8) Hvorfor forsøgte man at begrænse brugen af udtrykket granatchok? Hvorfor er sprog vigtigt?
- 9) Hvorfor blev det mere og mere presserende at få styr på situationen med psykiske sammenbrud i den britiske hær? Og hvorfor var dette så svært?
- 10) Hvilke fællesnævner var der i behandlingen af psykiske krigsskader på tværs af skyttegravene?
- 11) Hvad var Freuds forståelse af krigsneuroserne? Og hvordan kan den have legitimeret de hårde behandlingsmetoder?
- 12) Hvad kan have vanskeliggjort at få anerkendt en psykisk lidelse som krigsskade?
- 13) Hvorfor tror du, det er vigtigt for efterkommere til henrettede soldater med granatchok, at disse bliver benådet? Hvad fortæller det om krigen og erindringer om den?
- 14) Hvorfor er det komparative perspektiv vigtigt i studiet af krigens psykiske virkninger?

Vigtige pointer:

- Psykiske sammenbrud var for første gang et transnationalt massefænomen under 1. Verdenskrig, og det blev håndteret forskelligt fra land til land
- Der var konkurrerende teorier om lidelserne både under og efter krigen
- Både menige og officerer blev ramt af symptomerne, men blev typisk diagnosticeret og behandlet forskelligt
- De psykiske krigsinvalidere havde svært at få understøttelse for deres lidelser efter krigen
- Krigsneuroserne indtager en central plads i erindringer om krigen, ikke mindst pga. granatchokkets betydning som kulturel metafor og de mange kunstneriske og populærhistoriske bearbejdnings af krigens traumatiserende effekt.

3: Regningen gøres op

Emne:

Sønderjydernes tilværelse efter krigen.

Lektie:

Kapitel 3: Tiden der fulgte – reintegration og forsorg i Danmark efter Genforeningen (s. 34-41 i elevkompendium).

Kilder:

13: Læge H. Lausten-Thomsen om nøden i Sønderjylland (1935)

14: P. Marcussen, »Et eller andet i os har faaet en Fuldræffer« (1941)

15: Johannes Tjørnelunds erindringer (1988).

Timeplan:

- Fælles start med opsamling på vigtige pointer fra lektien v. »sneboldkamp«²
- Klassen deles op i to, og eleverne deltager på skift i følgende aktiviteter:
 - Yderligere research på nettet om levevilkårene i Sønderjylland under og efter 1. Verdenskrig. Efterfølges af kort skriveøvelse, hvor eleverne skal gengive Lausten-Thomsens iagttagelser i deres eget sprog.
 - Analyse af kilde 1 og 2 med opstilling af 1-2 problemstillinger til kilderne
- Opsamling på kildearbejdet og snak om den gode problemstilling i plenum
- Rollespil/Argumentationsøvelse: For og imod overtagelsen af forsorgen for de krigsinvalidede og efterladte i Sønderjylland.

Øvrige forslag til indhold/aktiviteter:

- Kort kontekstualiserende læreroplæg om velfærdsstatens udvikling
 - hvad var status i 1920'erne og 1930'erne?
- Argumentationsøvelse som skriveøvelse – evt. som diskuterende skriveøvelse
- Gennemgang af spørgsmål til lektie.

Spørgsmål til lektie:

1. Hvad kendetegnede de overlevende sønderjydere traumbearbejdning?
2. Hvordan skal titlen på veteran-indlægget »Et eller andet i os har faaet en Fuldræffer« forstås?
3. Beskriv Invalidenævnets ansøgningsproces
4. Hvad var Invaliderrådets rolle?
5. Hvordan var de velfærdsmæssige perspektiver for krigsinvalidere i Danmark sammenlignet med Tyskland? Og hvad fortæller det om statens håndtering af forsørgerbyrden ved Genforeningen?
6. Hvilke øvrige foranstaltninger til afhjælpning af de sønderjyske krigsinvaliders situation blev iværksat fra det danske samfunds side? Og hvad var deres rolle?

Vigtige pointer:

- 1. Verdenskrig hænger tæt sammen med Genforeningen og de problemer, der fulgte med overtagelsen af Sønderjylland
- Der blev ydet en stor indsats fra det danske samfunds side for at hjælpe krigsinvalidere og de efterladte i Sønderjylland
- Mange sønderjyder havde traumer efter krigen, men de fleste fandt en måde at leve med dem på. Kun de sværeste tilfælde søgte om offentlig hjælp
- Trykte beretninger om livet med krigstraumerne er yderst sjældne.

²Sneboldkamp går ud på, at eleverne noterer 2-3 vigtige pointer fra lektien på hver sin papirlap. Dernæst krølles papirstykkerne sammen til kugler (snebolde), og eleverne får 1 minut til at kaste dem efter hinanden. Når tiden er gået, finder eleverne alle 2-3 tilfældige kugler, går sammen i par og læser pointerne højt for hinanden på skift. Læreren udvælger evt. nogle elever til at læse deres pointer højt.

4: Psykiske krigsinvalider i Sønderjylland

Emne:

Psykiske krigsinvalider i Sønderjylland.

Lektie:

Kapitel 4: Opfattelsen af psykiske krigsskader i Danmark, ca. 1920-1939, (s. 46-54 i elevkompendium).

Kilder:

16: Claus Frederiksen på Middelfart Sindssygehospital (1923)

17: Sygejournal fra Filadelfia (1920)

18: Karl Heinrich Scheel reagerer på afslag (1937)

19: Lægerklæring (1933)

20: Brev fra pårørende (1935).

Timeplan:

- Opsamling på dagens lektie v. korte gruppefremstillinger m. fokus på hver sit spørgsmål
- Diskussion: Hvorfor tror I, det var svært at få understøttelse for psykiske lidelser?
- Kooperativ kildeanalyse af kilde 18 – Hvordan var synet på de psykiske krigsinvalider og deres lidelser efter Genforeningen?
 - Gruppearbejde: Der udarbejdes en skriftlig kildeanalyse i google docs/Windows 365 el. lign. Gruppe 1 skriver på side 1, gruppe 2 skriver på side 2 etc.
 - Der byttes tekster, og grupperne nuancerer og tilføjer til den nye tekst
 - Processen gentages, og grupperne behandler endnu en tekst
 - Grupperne vender tilbage til deres oprindelige tekst, giver deres kildearbejde en karakter og udarbejder en liste med ris og ros
- Opsamling med fokus på brugbarhedsvurdering af kilden.

Øvrige forslag til indhold/aktiviteter:

- Quiz og byt med elevernes egne spørgsmål til teksten
- »Cast og instruer«: Cast tre kendte skuespillere til at spille Claus Frederiksen i de tre faser af livet – før krigen, under krigen og efter krigen. For hver fase skal der skrives en kort instruks om karakterens (Claus) erfaringer, væsen og livsfase. Eleverne skal kunne argumentere for deres valg af skuespillere.
- Inddrag modulets øvrige kilder, og arbejd med dem som kildesæt

Spørgsmål til lektie:

1. Hvad kan der udledes om synet på psykiske krigsskader af, at mange læger anbefalede »kapitalaffindelser«, som blev givet til kortvarige eller ukomplicerede lidelser?
2. Hvilke problematikker om psykiske krigsskader fra de krigsførende lande går igen? Hvad er anderledes i Danmark?
3. Hvorfor tror I, at behandlingen i Danmark var mindre hårdhændet, end i udlandet?
4. Hvad gjorde det svært at få understøttelse for en psykisk lidelse?

5. Hvad fortæller det om opfattelsen af psykiske krigsskader i mellemkrigstiden, at der blev givet relativt høje pensioner for neuroser, når mange læger advarede om dette?
6. Hvorfor var der tale om et nationalt problem, når de psykiske krigsinvalidere hovedsageligt boede i Sønderjylland?

Vigtige pointer:

- De danske læger stod ganske famlende over for de sønderjyske krigsveteraners psykiske lidelser – der var mange diagnoser og forklaringer i spil, og mulighederne for vedvarende behandlingsmæssige resultater var begrænsede
- Der var accept af krigens skadelige virkninger på psyken blandt læger og Invalidenævnet, men en organisk lidelse blev generelt set som værende mere reel og håndgribelig af begge parter
- Lidelserne blev generelt tolket inden for neurosetyperne fra det foregående århundrede, og invaliderne bidrog med deres sygdomsforklaringer til nerve- og nervøsitetsdiskursen
- De psykiske krigsinvaliders lidelser var mangeartede og komplekse, hvilket skal medregnes i det mudrede medicinske og administrative billede
- Der var generelt bedre velfærdsmæssige perspektiver for psykiske krigsinvalidere i Danmark sammenlignet med lande som Frankrig og Tyskland
- De hårdhændede behandlingsmetoder fra udlandet gik heller ikke igen i Danmark – her gjaldt det ikke nationens overlevelse.

5: Fra krigsneuroser til PTSD

Emne:

Psykiske krigsskader i et historisk og teoretisk perspektiv.

Lektie:

Kapitel 5: 100 år med psykiske krigsskader i Danmark – forandringer eller gentagelser? (s. 61-65 i elevkompendium).

Kilder:

- Selvvalgte artikler om krigsveteraner med PTSD (materialebanken s. 66 i elevkompendium kan med fordel benyttes).

Timeplan:

- Diskussion i plenum: Hvorfor tror I, at psykiske krigsskader først er blevet italesat og behandlet som et stort problem i det 20. århundrede?
- Gennemgang af spørgsmål 1-4 v. svar-bazar³. Efterfølgende opsamling og snak om spørgsmål 5-6 i plenum.
- Udtænk eller udarbejd et produkt, hvormed jeres viden om de sønderjyske krigsinvalidere og deres behandling kan spille en rolle i debatten om psykiske krigsskader i dag – der kan trækkes på teksterne i forløbet og artiklerne i materialebanken. Opgaven kan evt. strække sig over et 6. modul.

Øvrige forslag til aktiviteter/indhold:

- Skriv en featureartikel om psykiske krigsskader i Danmark, hvor det historiske perspektiv inddrages
- Tidsrejse (to muligheder):
 1. Der er opstået en mulighed for at sende korte lydbeskeder tilbage i tiden! Indtal en lydoptagelse med de bedste råd, som nutidens eksperter, behandlere og traumatiserede soldater kan give til de soldater, der overlevede 1. Verdenskrig, samt de pårørende og behandlere, som skal tage sig af soldaterne. Lydoptagelsen må også indeholde to andre gode råd til borgere i Danmark anno ca. 1920 – men kun to!
 2. I den moderne epoke har menneskene (ligesom vi gør det) ment, at de lever i den mest oplyste tid hidtil. Forestil jer, at I lever i 1920'erne, og at I er en gruppe sammensat af forskellige eksperter, som på den ene eller anden måde har arbejdet med traumatiserede soldater fra 1. Verdenskrig. Hvilke råd vil I give til fremtidens soldater, generaler, læger og familier, baseret på jeres erfaringer og viden? Hvad skal man gøre? Hvad skal man undgå? Skriv eller indtal jeres råd. Forsøg så vidt muligt at ramme et sprog og en form, som datidens eksperter mente ville være passende for emnets alvor
- Diskussion i plenum: Giver det mening at sammenligne PTSD og krigsneuroserne? Hvorfor? Hvorfor ikke?

Spørgsmål til lektie:

1. Hvad kendetegner den samfundsvidenskabelige og humanistiske tilgang til studiet af sygdom og sundhed?
2. Hvad menes der med, at sygdom kan forstås som en konstruktion? Inddrag citatet om PTSD af Allan Young s. 4

³Eleverne får hver en kopi af et ark med spørgsmålene. Arket har plads til svar og underskrifter. Eleverne cirkulerer i klassen og finder en partner. Elev 1 stiller elev 2 et spørgsmål fra opgavearket. Elev 2 svarer, hvis hun kan, hvorefter elev 1 skriver svaret på sit opgaveark. Elev 2 skriver sine initialer ud for svaret. Nu stiller elev 2 et spørgsmål, som 1 besvarer. 2 skriver svaret, og 1 skriver sine initialer. Eleverne takker, finder en ny partner og gentager processen til alle spørgsmål er besvarede.

3. Hvad er sygdomsnarrativer? Og kan I pege på eksempler fra kilderne?
4. Hvorfor er det krigsneuroserne, der har fået mest opmærksomhed i historieskrivningen, når der også findes eksempler på psykiske krigsskader i tidligere krige?
5. Med afsæt i det, du har læst undervejs i forløbet, hvordan kunne man så argumentere for en konstruktivistisk opfattelse af psykiske krigsskader?
6. Hvordan kan teksterne om psykiske krigsskader i dette forløb placeres historiografisk?

Vigtige pointer:

- At betegne og behandle sygdom som en konstruktion betyder ikke, at sygdom ikke findes, men at måden hvorpå vi kategoriserer, forklarer og oplever sygdomme influeres af forestillinger og normer
- Den internationale forskning i krigsneuroserne har oplevet et boom siden diagnosen PTSD blev anerkendt som officiel lidelse i 1980, men er fortsat relativt uudforsket i en dansk kontekst
- Historieskrivningen om krigsneuroserne er splittet imellem at læne sig op ad et universelt traumbegreb på den ene side og en konstruktivistisk sygdomsopfattelse på den anden
- Dette materiale lægger op til en tolkning, der placerer sig et sted midt imellem de to yderpoler i den historiske traumeforskning – på den ene side ønsker materialet at påpege klare ligheder mellem den psykiske krigsinvalids sygdomserfaring i mellemkrigsårene og nu, og på den anden side lægges der vægt på særegne historiske, kulturelle og samfundsmæssige processers indvirkning på både sygdomsoplevelsen og -forståelsen samt betydningen af samspillet mellem læge og patient og konstruktionen af sygdomsnarrativer.